

Régi ejtőernyősök emlékeiből

Bárczy János Vádindítvány című könyve, majd ennek televíziós változata erősen felkeltette az érdeklődést az első magyar deszanthadművelet iránt, egyben felkorbácsolta az indulatokat is. A regényíró, aki szemtanúk elbeszéléseiből ismerte az eseményeket, valóságkelemből építkezve szenvedélyes vádiratot fogalmazott meg azok ellen a katonai vezetők ellen, akik saját karrierjük érdekében katonák tucatjait küldték halálba. A regényt és a filmet, amely sok ponton eltér a valóságtól, gyakran pedig éppen ellentétes azzal, sokan hitték igaznak, sokan tartják dokumentum-regénynek, dokumentum-filmnek.

Nemrég jelent meg Sárhida Gyula kitűnő tanulmánya a Hadtörténelmi Közlemények-ben, feltárva a valóságos tényeket. A szerző dokumentumok és hitelt érdemlő tanúk sorával bizonyítja, hogy az 1941. április 12-én végrehajtott deszanthadművelet során nem vétkes könnyelműség, nem a parancsok akarnoksága, hanem géphiba okozta a szerencsétlenséget. A magyar ejtőernyős katonák kiképzése és felszerelése megfelelt a kor követelményének, csupán az olasz gyártmányú szállítórepülőgépek jelentettek bizonytalansági tényezőt, bár a bevetés előtt hibátlanul működtek.

Sem a regény, sem a film, sem a nagyon alapos tanulmány nem tudja azonban visszaidézni azokat a perceket, melyeket a katonák az égő gép belsejében átéltek; sem arra a kérdésre nem tud válaszolni, hogyan lehetett kitörni ebből az égő pokolból. Szenteljünk most időt, teret a veszprémi légikatasztrófa túlélőire, idézzük fel úgy az eseményeket, ahogyan azt ők átéltek és elmondják.

Kezdjük a sort Szokolay Tamás főhadnaggyal, az egykori kiváló siverszenyővel, a pápai ejtőernyős zászlóalj segédtisztjével, aki az indulás előtti órákban a veszprémi repülőtér őr-szobájának priccsén pihente ki a felkészülés fáradalmait.

... Arra ébredtem fel, hogy az őr rázza a vállamat, és azt kiáltja, hogy azonnal indulás. Én úgy félálomban magamra kaptam a mellettem heverő ejtőernyőt, felragadtam a fényképezőgépet, és szaladtam a vezérgéphez, melybe Bertalan őrnagy éppen beszállt. Percek alatt mindenki elfoglalta a helyét, és a gépek kigurultak a starthelyre. Egymás mögé soroltak be a gépek, oszlopban, észak felé, a Bakony irányába.

A vezérgép a besorolás után azonnal indult. A motorok egyenletesen dolgoztak, hiba nélkül gyorsítottak. A sebesség egyenletesen növekedett, és a gép mintegy kétszáz méternyi nekifutás után elhagyta a földet. Simán emelkedett 100—150 méter magassáig. Ekkor a gép orra hirtelen megemelkedett, felszökött majdnem a függőlegesig, végül sebességét veszítve jobb szárnyára dőlve csúszott a föld felé.

A gép belsejében a katonák a kétoldalt elhelyezett padokon ültek. A gép hátsó harmadában voltak kétoldalt az ajtók, melyeken a beszállás és kiugrás történt. A gépben mindenki ült, csak hárman álltunk a két, egymással szemben levő ajtó között. A bal oldali ajtónál Bertalan őrnagy, a jobb oldalnál Majthényi főhadnagy állt. Én kettőjük között helyezkedtem el a hátsó géppuskalövész állása alatt. Bertalan őrnagy és Majthényi főhadnagy kezdte volna az ugrást, s ez lett volna a jeladás a többi gépnek is.

A zuhanás pillanatában önkéntelenül körülpillantottam a gépben. Minden ember a helyén ült. Bertalan őrnagy az ajtó kinyitásával foglalkozott. Majthényi főhadnagy, aki közvetlen előtem állt, kinyitotta a jobb oldali ajtót, és ugrani akart. A válla fölött átpillantva láttam, hogy a föld már túl közel van, nem lehet ugrani. Visszarántottam, erősen megkapaszkodtam a szemben levő merevítőben, és már a földön is voltunk. A gép, mely zuhanás közben erősen jobbra dőlt, most visszatért a megközelítőleg vízszintes helyzetbe, de még így is a jobb szárnyával ért először földet.

Majthényi főhadnagy kilépett a félig nyitott ajtón. Ebben a pillanatban hallottam a kiáltást:

— Ég a gép!

A következő másodpercben Sacelláry zászlós és egy ejtőernyős katona kilépett a gépből. Ugyanakkor egy tűzcsóva vágott végig az utastéren, melyet szerencsére nem szembe, csak félbalról kaptam, így a repülősapka az arcomat megvédte, és csak kisebb sérüléseket okozott. Ekkor én is kissé szédelegve, de kiugrottam az égő gépből. Utánam ezen az ajtón nem jött már ki senki, ezt biztosan tudom, mert csak hátrálva távolodtam a géptől, ahogy a hőség fokozódott. A hátsó géppuskalövész ugrott még le a löállásból és csúszott le a gép oldalán a földre. Szédelegve hátráltam tovább. Azt láttam, hogy a bal kezem el van törve, de a szédülésemet nem tudtam megmagyarázni. Csak később tudtam meg a repülőlövészről, hogy a géppuskarok az én fejemre estek a földre érés pillanatában.

Közben eszembe jutott feladatomban a fényképezés. Fél kézzel előkaptam a gépet, és készítettem vagy félucot képet az égő gépről."

Bakó István szakaszvezető középtájon ült a gép törzsében, mégis túlélte a katasztrófát, sőt a felszabadulás után sokáig ejtőernyős oktatóként tevékenykedett az egyik MHSZ-klubban. Így emlékezik:

„A repülőtéren a hangárok előtt ültünk le, úgy vártuk a gépek starthoz készítését. Én a vezérgépbe kerültem Bertalan Árpád zászlóaljparancsnokkal együtt. Tudtommal két raj szállt ide be. Utolsóként Bertalan őrnagy lépett a gépbe.

Kerekes Imre szakaszvezető volt az egyik raj parancsnoka, a másiké pedig én, szintén szakaszvezetői rendfokozattal. Középtájon ültem a gépben, szemben Kerekes Imre barátommal és földimmel. A mi feladatunk lett volna, hogy a megfelelő időpontban kinyissuk a fémhengerek ledobására szolgáló csapóajtókat a gép alsó részén. Ezek kioldói nálunk voltak.

Körülbelül 150 méter magasban lehettünk, mikor nagy billenést éreztem, s a gép lefelé kezdett zuhanni. Mire háromszor kimondtam, hogy „jaj”, már a földön voltunk. Amint földet értünk, azonnal lángra lobbant a gép, egyszerre égni kezdett minden. Földet éréskor a bajtársaim egymásra zuhantak. Nekem az volt a szerencsém, hogy amikor a gép lefelé kezdett csúszni, gyorsan felálltam, s elmarkoltam fönt az egyik fogantyút. Így egy darabig lábon tudtam maradni. Volt nagy kiabálás, jajgatás, pánik. Balszerencsémre a lábam valahova beszorult. Bizonyos, hogy ekkor már el is volt törve. Nagy kínnal kiszabadítottam, miközben én is rázuhanam a többiekre. Később kiderült, hogy még bordatörést és orrtörést is szenvedtem.

Emlékezetem szerint a zuhanás pillanatában kivágódott az egyik ajtó, s maga mögé zárta Bertalan Árpád őrnagyot, aki így nem tudott menekülni. A másik ajtón keresztül néhányan kijutottak a szabadba. Én az alattam heverő testek vergődését érezve gyorsan összeszedtem magamat. Megpróbáltam felegyenesedni. A tűz pokolian perzselte. Kétségbeesett dühvel rántottam ki rohamkésemet, s magam mellett többször végighasítottam a gép vászonból készült oldalát. Feltárult hát előttem a menekülés útja.

Emlékezetem szerint még két bajtársamat átsegítettem a nyíláson, majd magam is kiugrottam rajta. Félig eszméletlenül, iszonyú kínok között jutottam át a gépet körülvevő lángokon. Itt katonák vártak és a gondjaikba vettek. Egy repülő szakaszvezetőre jól emlékszem, amint hosszú rúddal igyekezett segíteni azokat, akik kijutottak a gépből.

Hamarosan bevitték a kórházba, ahol napokig nem tértem magamhoz. Mikor feleszméltem, elmesélték, hogy a kórház ablakából látni lehetett a bajtársak temetését, hallani a katonazenét s a vezényszavakat."

Székelly Sándor szakaszvezető, a századhrvivő elől, közvetlenül a pilótafülke mellett ült, távol az ajtóktól. Talán éppen ennek köszönhette szerencsés megmenekülését. Az ő emlékezéséből csak a szerencsétlenség pillanatait idézzük:

„Jobb oldalára és farára csúszott meg a gép. Ekkor a kétoldalt bennülő ejtőernyősök összehuhantak egymásra estek. A következő pillanatban nagy reccsenéssel ütődött a gép. A motorok mentek, ezt határozottan állítom. A gép jobb szárnyával ért először földet. Végeredményben ez volt a szerencsénk, mert így nem kaptunk merev ütest.

Ahogy a reccsenést hallottam, a nyitott ajtón keresztül már be is vágott az utastérbe a láng. Ez rögtön végigszórta az egész gépet. A földet érés okozta ütődéstől a padlón tehetetlenül heverő katonák többsége a pilótafülke ajtajához vágódott. Ahogy a benzinláng befröccsent, a gomolyban az emberek szinte egymást marcangolták.

Nekem az volt a szerencsém, hogy bőrkesztyű volt a kezemen, ezzel az arcomat védtem. Közvetlenül benzint nem kaptam, mert engem a navigációs fülke fala, ameddig le nem égett, megvédett.

Borzasztó volt, amint fetrengtek az emberek, s egymást marták. Olyan, akinek súlyos sérülése volt, nemigen akadt közöttünk, így szinte mindenkiben dolgozott ekkor még az életösztön, senki nem akarta megadni magát. Én pillanatokig tanácstalanul álltam, az arcomat igyekeztem védeni. Közben a láng belekapott az overalomba, s a lágykékig le is égett rólam, közben természetesen a lábaim is megégették. Szerencsére fönt az ejtőernyő-heveder az overallt lezárta, nem kapott levegőt, így a törzsem nem égett meg. Ennek köszönhettem, hogy életben maradtam.

Nem tudom, hogy érdekes-e, az édesanyám képe rémlett fel előttem.

Ekkor a gép oldala, mely vászonból volt, leégett, leomlott, s látni lehetett a tüztengert, mely körülvette a gépet. A következő pillanatban a bordák között kiugrottam. Meglehetősen nagy volt a magasság, s a lábam erősen megrándult, úgy sántikáltam kifelé. Már akkor nemcsak a lábaimról, hanem a karjaimról is leégett az overall. A gép körül nagyobb távolságban katonák voltak, akik a többi szakaszokból menteni odarahantak, s kiabálva biztattak:

— Gyere! Gyere!

Többen ezt kiabálták: „Vágd el a derékszíjadat!” Valóban, gyorsan elvágtam a derékszíjamat a rohamkéssel. Így szabadultam a kézigránátoktól és a kenyérszakoktól, mert ezeknek a hevederjei elégtek, csak a derékszija tartotta őket. Ezek után sikerült kivergődni a veszélyes körzetből. Perceken belül ott voltak a mentőautók, s bennünket, sebesülteket bevitték a veszprémi kórházba. A városban ekkor volt a feltámadási körmenet. Mikor felszálltunk, még láttuk a sokaságot. A kórházba vezető úton is a hűsvéti ének hangjai kísérték.”

A Székely Sándorral szemben levő ülésen Urbán László szakaszvezetőt, a század írnökát találjuk. A pilótafülkéből kiáramló tűzőzönnel szemben őt is minden bizonnyal a füle fala védte meg.

„A gépben levők az erős ütődés következtében egymásra estek, és olyan pokoli harc kezdődött a tüztengerből való kijutás érdekében, ami elképzelhetetlen.

Volt, aki az ütődéskor úgy sérült, hogy kijutásra reménye sem lehetett, de még mozgott, ki hátán, ki más testhelyzetben. Akik a tusában összegabalyodtak, igyekeztek egymástól szabadulni, az elevenen égők a fájdalomtól irtózatosan üvöltöttek.

Magam egy szemvillanásnyi idő alatt azt vettem észre — miközben az arcomat, fejemet igyekeztem védeni —, hogy a fájdalomtól és kétségbeeséstől üvöltök, mint egy állat. Úgy látszik, ez a felismerés agyam működését az eddigi ösztönös védekezés helyett átváltoztatta menekülési energiává. Nagy igyekezetemben elestem, és akkor ismertem fel a tüztengerben a hátán fekvő, karjait felfelé emelő, de már nem mozgó igen kedves barátomat, Czákó Mihályt.

Szinte önkívületi állapotban mentem ki a gép sérült, kiégett oldalán. Kúszva, mászva, néhány lépésnyire az égő géptől lefeküdtem és mint egy fáklya (a rajtam lévő ruházat, ernyő stb. mind benzinnel volt átitatva) beletörődve sorsomba vártam a véget. Olyan közel feküdtem a géphez, hogy a lángok, a füst már-már elért. Hallottam a gépben egymás után felrobbanó lőszer hangját.

És ekkor jött egy újabb, villanásszerű felismerés!

— El innen, minél messzebbre, meg kell szabadulnom a nálam lévő kézigránátoktól, lőszer-től!

Utolsó erőfeszitésemmel megpróbáltam a rajtam levő ruhától, ernyőtől, oldalzsáktól szabadulni, erőm azonban már nem volt.

Egyszer csak azt látom, hogy katonák futnak a gép felé. Az egyik nyitott zsebkéssel rohan, és mikor hozzám ér, a zsebkésével elvágja oldalzsákom hevederét, és az üszkösödve égő zsákot messzire hajítja. Az eldobott oldalzsák talán még földet sem ért, mikor felrobbantak benne a kézigránátok. Megmentőm, miközben állandóan beszélt, bátorított, rövid idő alatt megszabadított az ernyőtől, derékszíjamtól stb.

Ruházatom legmakacsabbul égő része az overall jobb csuklóm feletti gumis záródása volt. Segítőm zsebkésével átvágta, megszabadítva ezzel az egyik tűzfészektől, s mellettem maradt mindaddig, amíg rajtam segíteni tudott.

Nemsokára harmadmagammal katonai mentőkocsiba helyeztek, és bevitték a veszprémi kórházba. Az úton — nagyszombat lévén — a hűsvéti körmenet énekhangjai kísérték.”

A megszólaltatott túlélők mindannyian megtalálták helyüket az életben. Szokolay Tamás főmérnökként ment nyugdíjba. Bakó István vasutasként szolgált, Székely Sándor útépitő vállalatnál volt fontos beosztásban. Urbán László technikusként dolgozott a főváros egyik kerületi tanácsánál, bár jobb kézfejét a súlyos égési sérülések miatt le kellett operálni. Bizonyos azonban, hogy a lángban álló gépben töltött iszonyatos percek emléke elkíséri őket a sírig.

Huszár János

